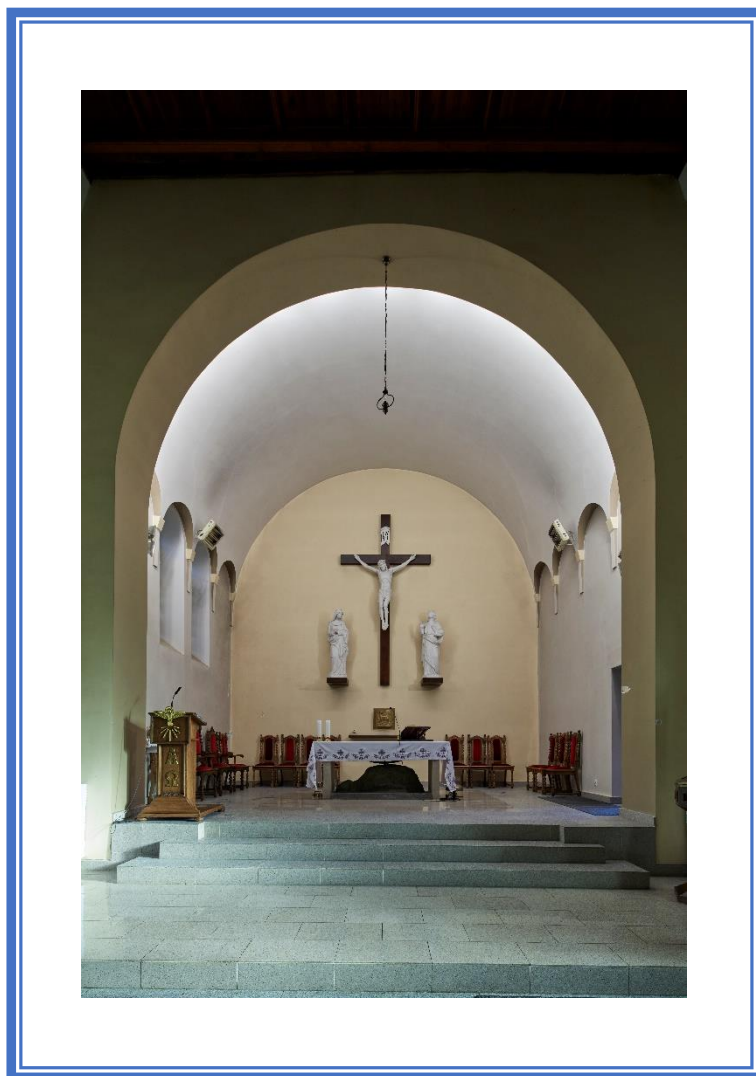

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

badań konserwatorskich wnętrza kościoła p.w. św. Jakuba Apostoła

w Stawigudzie

Autor opracowania:

Anna Szymańska

Olsztyn, 2023 rok

I. SPIS TREŚCI

II. WSTĘP

A. KARTA TYTUŁOWA

A.1 IDENTYFIKACJA OBIEKTU

A.2 DANE DOTYCZĄCE PRAC

A.3 CEL OPRACOWANIA

A.4 CZAS TRWANIA PRAC

A.5 PODSTAWA OPRACOWANIA

III. RYS HISTORYCZNY I OPIS OBIEKTU

IV. BADANIA KONSERWATORSKIE

V. WNIOSKI KOŃCOWE

VI. STAN ZACHOWANIA

VII. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

VIII. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

II. WSTĘP

A. Karta tytułowa

A.1. Identyfikacja obiektu

- *Rodzaj obiektu:* kościół
- *Miejsce:* Stawiguda ul. Warszawska 4
- *Czas powstania:* 1933 rok

A.2 Dane dotyczące prac

- *Zleceniodawca:* Parafia świętego Jakuba Apostoła w Stawigudzie
- *Wykonawca prac:* Anna Szymańska
- *Fotografie:* Grzegorz Kumorowicz

A.3 Cel opracowania

Kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Stawigudzie objęty jest ochroną przez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego decyzją SOZ-1898-IZN-5340-65/2003 pod numerem A-4254 w dniu 19-05-2003 roku.

Celem niniejszej pracy jest:

- określenie pierwotnego opracowania wnętrza
- opracowanie programu prac konserwatorskich

A.4 Czas trwania prac

marzec 2023 roku

A.5 Podstawa opracowania

- oględziny obiektu
- prace badawczo-sondażowe

III. RYS HISTORYCZNY I OPIS OBIEKTU

Kościół wzniesiono w 1933 roku, w następnym konsekrował go bp Maksymilian Kaller. Nie zachowały się fotografie wnętrza z początku istnienia świątyni. Znane są jedynie pocztówki, na których umieszczono zdjęcia elewacji.

Pocztówka z pozdrowieniami ze Stawigudy, źródło: fotopolska.eu dostęp: 13-03-2023

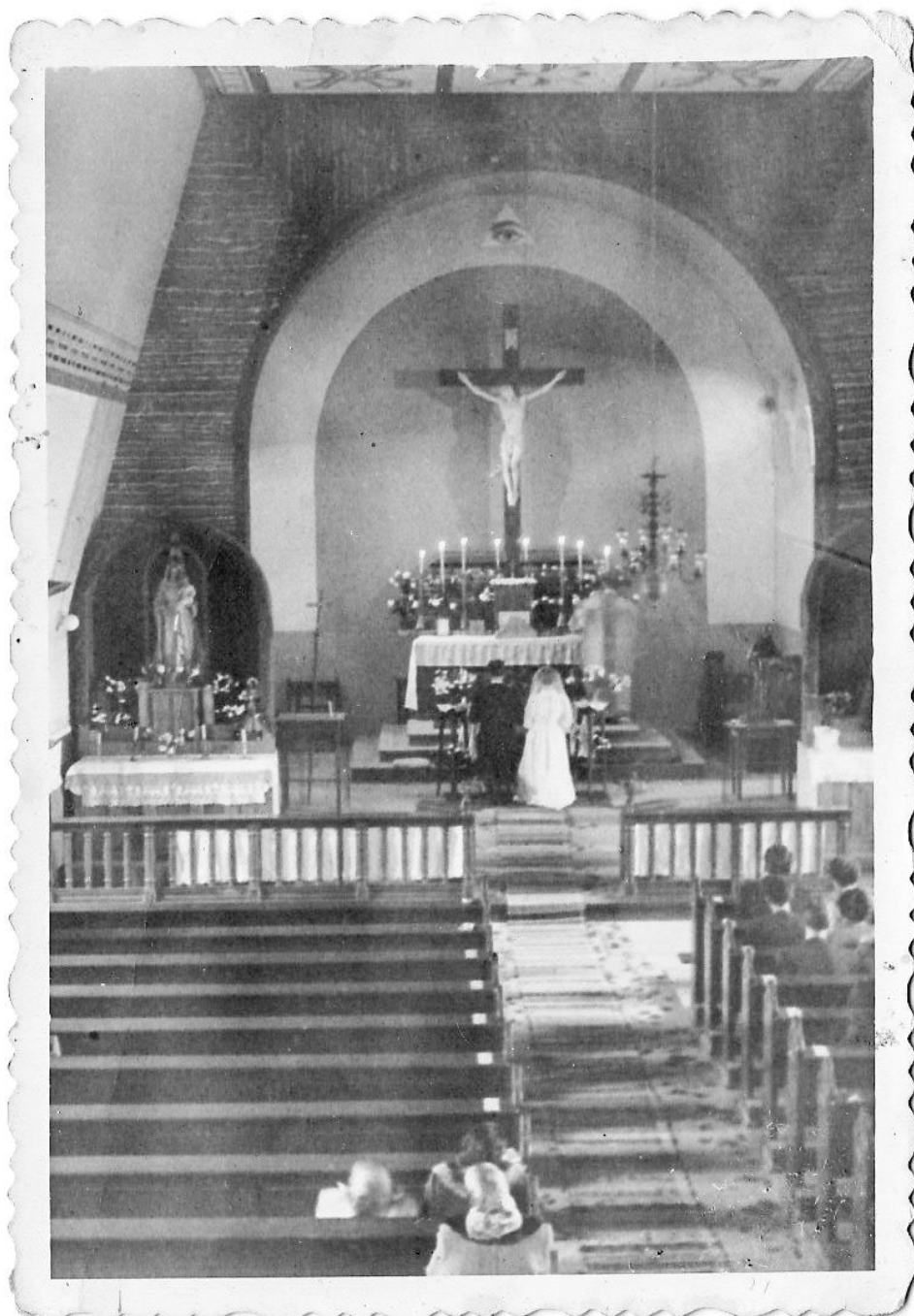

Fragment pocztówki ze zdjęciami pejzaży ze Stawigudy. Źródło: fotopolska.eu dostęp: 13-03-2023

Kościół murowany z cegły i kamienia polnego, otynkowany, przekryty dachem dwuspadowym. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, zwrócony prezbiterium w kierunku południowo-wschodnim, z wejściem i wieżą od północnego-zachodu.

Wnętrze kościoła z zaznaczonym podziałem trójnawowym. Nawa główna wyższa i szersza od bocznych, oddzielona czterema parami filarów, wykonanych z drewna a następnie pokrytych tynkiem na trzcinie. Strop drewniany, pseudokasetonowy, wsparty na drewnianych konsolkach (wtórny). Prezbiterium węższe od nawy, oddzielone łukiem tęczowym, zamknięte prostą ścianą. Sklepienie kolebką, która przechodzi na ściany czterema arkadami na obu bocznych ścianach. Empora organowa drewniana, wsparta na czterech słupach z balustradą o konstrukcji ramowo-płycinowej. Wejście po schodach zabiegowych, drewnianych. Okna zamknięte łukiem pełnym, umieszczone po dwa pomiędzy filarami wewnątrz, a przyporami na zewnątrz. Posadzka współczesna, marmurowa.

Kościół pierwotnie miał skromnie wyposażenie wnętrza. Do dziś zachowała się jedynie ambona. Według informacji zawartych w *Karcie ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa* (tzw. białej karcie) pierwszy powojenny remont przeprowadzono w 1951 roku. Kolejne prace malarskie miały miejsce w latach 70 XX. Wówczas powstała polichromia – *Ostatnia wieczerza* na ścianie zamykającej prezbiterium oraz postaci *Jezusa* i *Maryi* na ścianach po obu stronach łuku tęczowego. Postacie Apostołów miały połączone aureole. Na ścianach naw bocznych wymalowano stacje *Drogi krzyżowej*. Według informacji zawartych w *Karcie ewidencyjnej zabytku* autorem polichromii miał być artysta z regionu (lokalny malarz). Drewniany strop wykonano w latach 1984-87. W 2008 roku podczas prac remontowych zamalowano polichromię w prezbiterium, w 2009 pomalowana została nawa. W 2015 wykonano nową posadzkę oraz ogrzewanie podłogowe.

Fot. 1. Fotografia z 20 października 1957 roku. Wnętrze najprawdopodobniej już po pierwszym powojennym remoncie. Widoczny fragment oryginalnego stropu. Fotografia ze zbiorów Parafii.

Fot. 2. Zdjęcie z 27 grudnia 1992 roku. Ściany ozdobione jeszcze polichromią, którą zamalowano w latach 2008-2009. Fotografia ze zbiorów Parafii.

Fot. 3. Fotografia sprzed 20 lat, z marca 2003 roku z *Karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa* (tzw. Białej karty), fot. Dariusz Chodkowski.

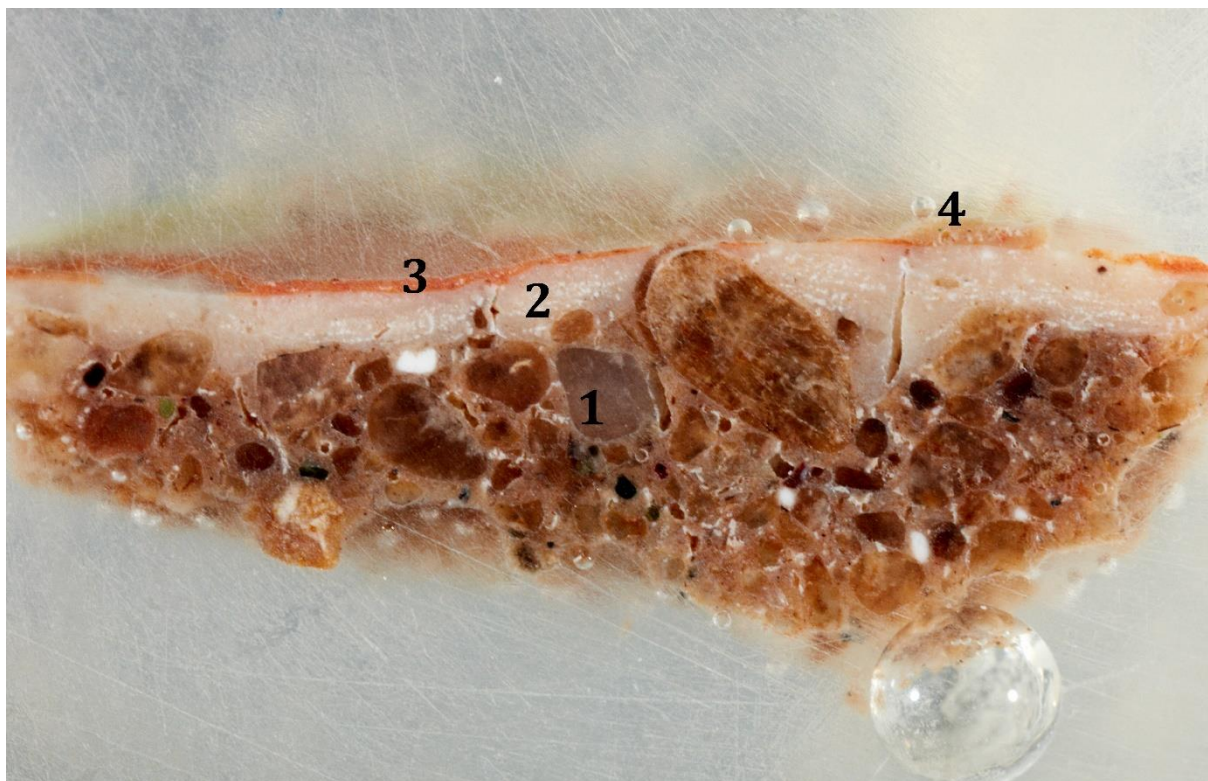
IV. BADANIA KONSERWATORSKIE

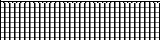

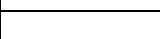
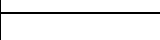
Fot. 4. Prezbiterium współcześnie. W 2008 roku przeprowadzono prace remontowe, podczas których zamalowana została polichromia z przedstawieniem *Ostatniej wieczerzy*. Ściany pokryto warstwą szpachli gipsowej, a następnie pomalowano. Na zdjęciu zaznaczono lokalizację odkrywek.

Fot. 5. Odkrywka nr 1 na krawędzi łuku tęczowego. Podczas ostatniego remontu powierzchnię ścian prezbiterium pokryto grubą warstwą szpachli gipsowej, w której zatopiono aluminiowe narożniki. Wewnętrzną powierzchnię łuku tęczowego pomalowano farbą z dodatkiem brokatu. Powłoka sprawia wrażenie zwięzłej, co może wskazywać na zastosowanie tzw. farby lateksowej, a więc dyspersyjnej o większym udziale spoiwa, co wpływa na łatwą zmywalność. Pod warstwą gipsu zaobserwowano warstwy malarskie w kolorze beżowym oraz starszą, w kolorze pomarańczowym (ugrowym). Na bocznej ścianie (po lewej stronie zdjęcia) najstarsza warstwa ma kolor ciemnougrowy.

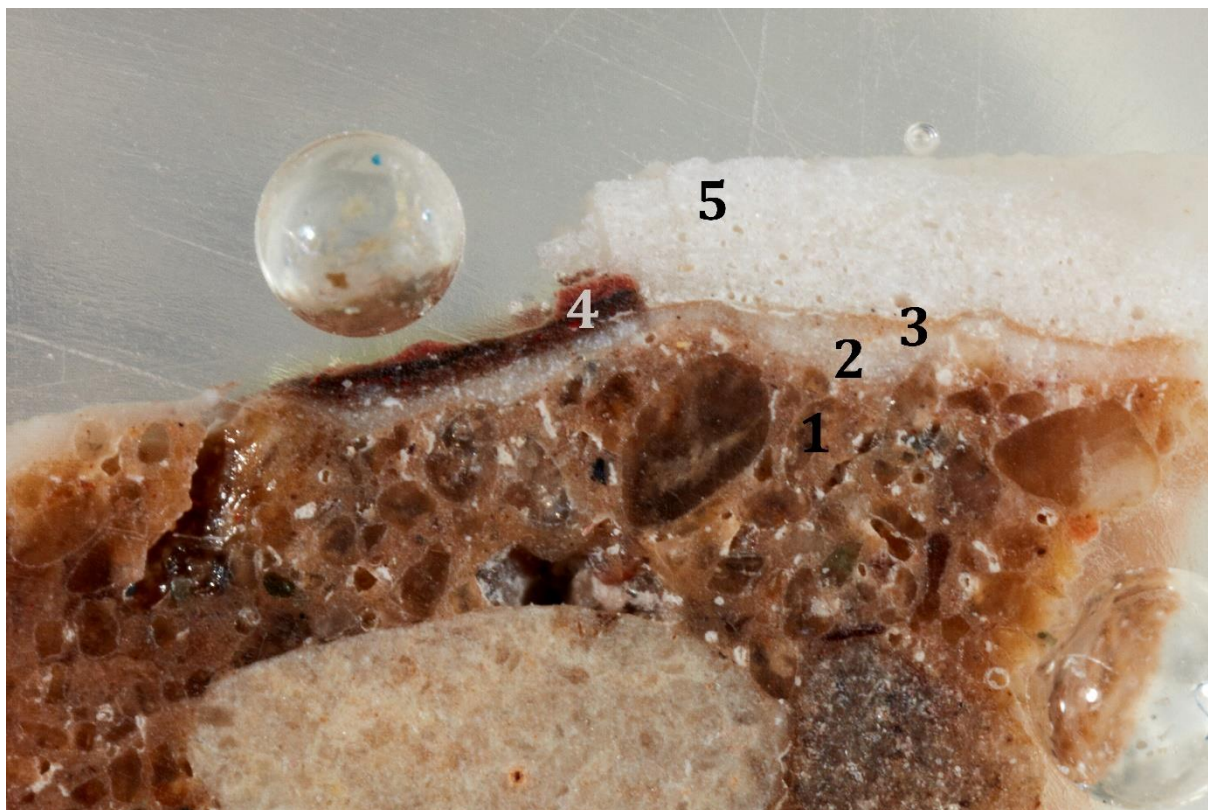
Fot. 6. Zdjęcie szlifu przekroju stratygraficznego. Próbkę pobrano z wewnętrznej powierzchni łuku tęczowego.

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
6		IV	ok. 2008 r.	beżowa	
5				szpachla gipsowa	
4		III	po 1945 r.	beżowa	
3		II	1933 r. (?)	ugrowa (pomarańczowa)	
2		I	1933 r.	pobiała	
1				tynk wapienno-cementowy	
0				mur z cegły	

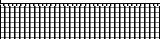

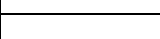
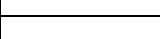
Warstwy nr 5 i 6 są niewidoczne na przekroju.

Fot. 7. *Odkrywka nr 2* w narożniku prezbiterium. Na ścianach, pod warstwą szpachli gipsowej relikty wcześniejszych opracowań malarskich, także polichromii (*Ostatniej wieczerzy*).

Fot. 8. Zdjęcie przekroju stratygraficznego próbki pobranej z *odkrywki nr 2*, wykonanej na ścianie prezbiterium.

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
6		IV	ok. 2008 r.	beżowa	
5				szpachla gipsowa	
4		III	lata 70. XX w.(?)	brązowa (polichromia)	
3		II	1933 r. (?)	ugrowa (pomarańczowa)	
2		I	1933 r.	pobiała	
1				tynk wapienno-cementowy	
0				mur z cegły	

Warstwa nr 6 jest niewidoczna na przekroju.

Fot. 9. *Odkrywka nr 3* na ścianie zamykającej prezbiterium. Pod gipsową szpachlą fragment polichromii z pozłotą – być może krawędź szaty Apostoła.

Fot. 10. *Odkrywka nr 4* w narożniku ściany bocznej i tęczowej prezbiterium, w sąsiedztwie wejścia do zakrystii.

Fot. 11. Wnętrze kościoła, widok w kierunku prezbiterium. Na zdjęciu zaznaczono lokalizację odkrywek.

Fot. 12. Odkrywka nr 4 na ścianie północno-wschodniej poniżej dekoracyjnej okładziny kamiennej (w przeszłości na ścianach bocznych namalowane były stacje Drogi krzyżowej). Najstarszy tynk miał głęboką fakturę oraz powłokę malarską w kolorze szaroniebieskim położoną na pobiałe (1). Kolejna warstwa tynku miała powierzchnię zagładzoną oraz opracowanie malarskie w kolorze beżowym (2). Najmłodsza chronologicznie warstwa to zagładzony tynk i opracowanie w kolorze białym (3).

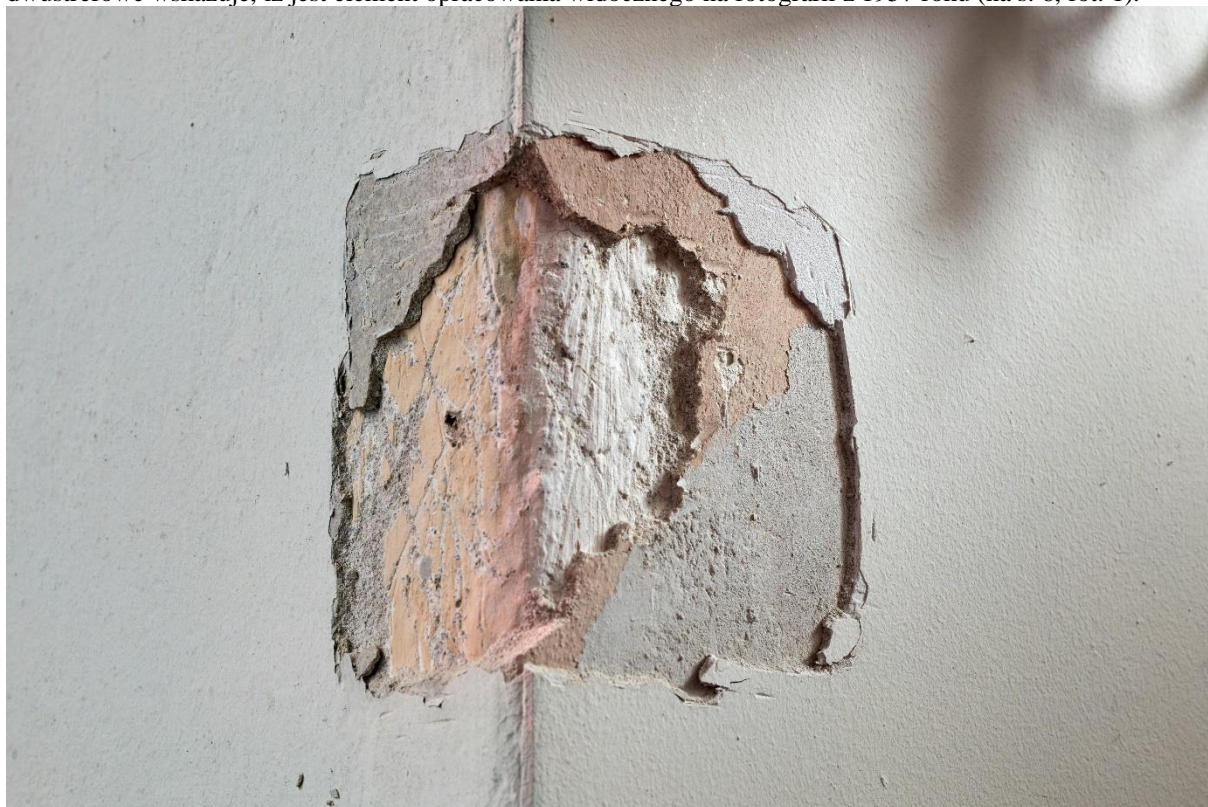
Fot. 13. Odkrywka nr 5 na ścianie północno-zachodniej (w lewej, północnej nawie, przy drzwiach). Pod warstwą współczesnego, zagładzonego tynku (2) widoczna wyprawa pierwotna, której nadano głębszą fakturę. Na pobiale warstwa malarska w odcieniu szaroniebieskim (1).

Fot. 14. Odkrywka nr 6 na ścianie południowo-wschodniej po lewej stronie łuku tęczowego (w sąsiedztwie drzwi). Oryginalny tynk ma głęboką fakturę (typową dla wypraw z lat 20. i 30. XX w.)

Fot. 15. Odkrywka nr 7 na narożniku filaru przylegającego do bocznej ściany południowo-wschodniej w sąsiedztwie prezbiterium. Pod kolejnymi warstwami tynku widoczny najstarszy o głębokiej fakturze (1). Kolejne warstwy tynku były zagładzane jednorodnie na wszystkich powierzchniach (2). Skontrastowane walorowo opracowanie dwustrefowe wskazuje, iż jest element opracowania widocznego na fotografii z 1957 roku (na s. 6, fot. 1).

Fot. 16. Odkrywka nr 8 na przeciwnym narożniku. Kolorystyka zbliżona (odcienie nieco inne ze względu na nierównomierne oświetlenie wnętrza kościoła i wpadając do wnętrza światło słoneczne). Tynk po prawej stronie narożnika ma płytką fakturę – być może to wynik wyrównywania w sąsiedztwie krawędzi.

Fot. 17. Wnętrze kościoła – widok w kierunku północno zachodnim – w perspektywie empory oraz główne wejście. Na zdjęciu zaznaczono przybliżoną lokalizację odkrywek.

Fot. 18. Odkrywka nr 9 na krawędzi filaru – pod współczesnym, zagładzonym tykiem wyprawa pierwotna. Filary wykonano z drewna, krawędzie ze stalowych kątowników, całość otynkowano na trzcinowej macie. Warstwa malarska na pierwotnym tynku ma odcień szaroniebieski. Tynk ma nieco płytszą fakturę niż ten, którym pokryto pierwotnie ściany.

Fot. 19. Odkrywka nr 10 na ścianie w narożniku ścian południowo-zachodniej oraz północno-zachodniej (po lewej stronie wejścia). Pod widocznym obecnie, zagładzonym tynkiem tynk starszy, fakturalny z szaroniebieską warstwą malarską.

Fot. 20. Odkrywka nr 11 w narożniku po przeciwnej stronie (pomiędzy ścianą północno-zachodnią, oraz północno-wschodnią – po północnej stronie empory). Faktura tynku oraz kolorystyka analogiczne do zaobserwowanych w pozostałych odkrywkach.

Fot. 21. *Odkrywka nr 12* w sąsiedztwie łuku oddzielającego empore od nawy. Tynk z wyraźną fakturą oraz warstwą malarską w odcieniu szaroniebieskim. Kolor sprawia wrażenie intensywniejszego niż zaobserwowany we wcześniejszych odkrywkach, co może być wynikiem przebarwienia czy płowienia (niewykluczone, że zastosowano nietrwałe, syntetyczne pigmenty). Nie można także wykluczyć, że intensywność koloru zróżnicowano.

Fot. 22. *Odkrywka nr 13* w narożniku. Siatka zatopiona we współczesnym tynku. Pod nim ślady wcześniejszych aranżacji plastycznych kościoła.

Fot. 23. Balustrada schodów prowadzących na emporę – *odkrywka D1*. Powierzchnia pierwotnie była mazerowana.

Fot. 24. Fragment balustrady empyry. Mazerunek w kolorze ciemnobrązowym.

Fot. 25. Odkrywka D3 na słupie empory. Na szaroniebieskiej warstwie prosta marmoryzacja. Najprawdopodobniej powierzchnię słupów oczyszczono z nawarstwień – nie zaobserwowano reliktyw mazerunku (być podczas użytkowania kościoła został wytarty, a relikty usunięto przed ponownym pomalowaniem – ciemnobrązowa powierzchnia w ubytku widoczny to sęk).

Fot. 26. Mazerowane drzwi po lewej stronie prezbiterium. Usłojenie sprawia wrażenie jaśniejszego w odcieniu od zaobserwowanego na emporze. Pod mazerunkiem w ubytkach widoczne fragmenty warstwy malarskiej w kolorze rdzawobrazowym. Mazerunek może pochodzić z lat powojennych, choć nie można wykluczyć, że jest opracowaniem pierwotnym. Obecność starszej warstwy malarskiej mogłaby wówczas dowodzić, że drzwi pierwotnie opracowano monochromatycznie, a później dopasowano do pozostałego wyposażenia w kościele.

V. WNIOSKI KOŃCOWE

Kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Stawigudzie powstał w 1933 roku. Do 1945 roku najprawdopodobniej nie był modernizowany ani odnawiany. Zachowały się nieliczne fotografie przedstawiające elewację, którą zgodnie z ówczesną modą opracowano tynkiem fakturalnym, zapewne cyklinowanym. Wyprawę o głębokiej fakturze (choć zapewne znacznie drobniejszej i płytszej niż tynk na elewacji) zaobserwowano w odkrywkach, które wykonano na ścianach nawy. Powierzchnia opracowana została powłoką w kolorze szaroniebieskim, którą położono na pobiale. Podczas prowadzonych po 1945 roku remontów powierzchnię wyrównywano kolejnymi warstwami tynku, który zagładzano. Fakturalnego tynku nie zaobserwowano w prezbiterium, co może być wynikiem zróżnicowania fakturalnego tej części kościoła lub znacznie większego zakresu wtórnych remontów. W tej części kościoła na najstarsze chronologicznie są warstwy w odcieniach ugrowym i pomarańczowym, leżące na zagładzonym tynku.

Zachowane oryginalne elementy drewnianego wyposażenia – balustrada empory oraz schodów jak również drzwi do ulokowanego pod schodami schowka były mazerowane. Na filarach wspierających emporę mazerunek nie zachował się, a pierwsza chronologicznie forma prostej marmoryzacji jest najprawdopodobniej opracowanie wtórnym.

Obserwacja archiwalnych fotografii w połączeniu z informacjami uzyskanymi w trakcie badań wskazują na istnienie co najmniej dwóch kolejnych redakcji kolorystycznych wnętrza. Pierwsza, widoczna na fot. 1, oraz w odkrywkach nr 7 i 8 na fot. 15 i 16 charakteryzowała się opracowanie dwustrefowym z ciemniejszą lamperią oraz niezidentyfikowaną aranżacją ściany wschodniej po obu stronach łuku tęczowego. Po bokach ustawione były ołtarze, które miały formę grot. Ściany nawy powyżej filarów ozdobione były formą fryzu – być może była to mozaika, a elementem, który można z nią połączyć są istniejące do dziś dekoracyjne pasy okładziny kamiennej. Niewykluczone, że był to efekt remontu w lat 50 lub 60 XX w. Kolejna aranżacja to projekt z lat 70. XX w. Na ścianie południowo-wschodniej, zamykającej prezbiterium, namalowana została *Ostatnia wieczerza*, a po obu stronach łuku tęczowego, na ścianie zamykającej nawę, postacie *Chrystusa* i *Maryi*. W nawach bocznych namalowano stacje *Drogi krzyżowej*.

Polichromię w prezbiterium przykryto w 2008 roku, rok później pomalowano ściany w nawie. Prace remontowe przeprowadzono w oparciu o pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Kolorystyka nie wynikała wprawdzie z analizy stratygraficznej, jednak gama barwna harmonizuje z surowym wnętrzem świątyni. Jedynie zastosowywanie farby z dodat-

kiem brokatu, którą opracowano powierzchnię łuku tęczowego oraz łuki arkad, wydaje się rozwiązaniem kontrowersyjnym, podobnie jak wzmocnienie krawędzi łuku aluminiowymi kątownikami.

Empora podczas ostatniego remontu nie była malowana, pierwotny mazerunek pokrywają dwie wtórne, wcześniejsze warstwy malarskie.

VI. STAN ZACHOWANIA

Ściany są na całej powierzchni wyraźnie zabrudzone i poszarzałe. W sąsiedztwie narożników jak również powyżej źródeł ciepła, które umieszczono na ścianach naw bocznych oraz prezbiterium, zabrudzenie jest najsilniejsze, widoczne w postaci ciemnym smug, na których uwidoczniła się jasna siatka spękań.¹ W prezbiterium, gdzie ściany pomalowane zostały farbami o większym udziale spoiwa (zapewne zakładano, że będą mniej podatne na zabrudzenia lub możliwe będzie ich zmywanie) można zaobserwować miejscowe złuszczenia oraz ciemne przebarwienia, najprawdopodobniej mikrobiologiczne. Wtórny tynk, który pokrywa ściany nawy jest spękany, jednak stosunkowo dobrze związany z podłożem.

VII. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Współczesna aranżacja wnętrza kościoła jest efektem wielu remontów. Ostatnie przeprowadzono w latach 2008 – 2009. Zamalowano wówczas istniejące od lat 70. XX w. malowidła ścienne – *Ostatnią wieczerzę* w prezbiterium, figury *Chrystusa* i *Maryi* na ścianie południowo-wschodniej nawy, po obu stronach łuku tęczowego oraz stacje *Drogi krzyżowej* w nawach bocznych. Prace były wykonane w oparciu o pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Pomimo, iż polichromię w prezbiterium przykryto szpachlą gipsową nie zniszczono jej w sposób nieodwracalny. Najprawdopodobniej pod warstwą farby zachowały się także dekoracje w nawach. Takie rozwiązanie – wybrane świadomie lub przypadkiem – jest odwracalne, umożliwia ewentualne odsłonięcie dekoracji w przyszłości.

Wartościowanie współczesnych dzieł sztuki jest zadaniem trudnym, zwłaszcza jeżeli nie są związane z artystami o uznanych, nośnych marketingowo nazwiskach, choć wówczas także stawiane są pytania, czy ich dzieła są świadkami swojej epoki lub jakiegoś istotnego wydarzenia. Zazwyczaj im dłuższy czas mija od powstania dzieła tym łatwiej taką dyskusję przeprowadzić.

¹ Kościół wyposażony jest w ogrzewanie podłogowe oraz dodatkowe źródła ciepła, które umieszczono na ścianach prezbiterium oraz naw bocznych.

Z tego powodu celowe wydaje się zaplanowanie prac remontowo-konserwatorskich w kościele tak, aby nie zaingerować w zachowane nawarstwienia historyczne, a więc nie usuwać wypraw, którymi 15 lat temu przykryto polichromię. Najprawdopodobniej nieuniknione okaże się jednak mechaniczne usunięcie powłoki malarskiej ze ścian i sklepienia prezbiterium. Zastosowana w przeszłości farba ma silną tendencję do łuszczenia, co może okazać się przeszkodą przy stosowaniu farby na bazie spoiwa krzemianowego.

Najstarsze chronologicznie warstwy malarskie na ścianach prezbiterium miały odcień ugrowy, stąd takie opracowanie, zbliżone do istniejącego, wydaje się być rozwiązaniem poprawnym. W nawach najstarsza warstwa malarska miała odcień szaroniebieski, jednak położona była na tynku o głębokiej fakturze, co na pewno miało wpływ na odbiór estetyczny koloru. Przy zachowaniu istniejącego współcześnie, zagładzonego tynku celowe wydaje się zastosowanie koloru zbliżonego do widocznego obecnie, a więc tzw. złamanej bieli.

Mazerowane elementy empory powinny zostać poddane pracom konserwatorskim, które uwzględnią odsłonięcie i wyeksponowanie najlepiej zachowanych fragmentów oryginalnych, w oparciu o które zrekonstruowany zostanie mazerunek w partiach, w których został zniszczony lub uszkodzenia są tak znaczne, że ich retuszowanie nie przyniesie pożądanego efektu.

VIII. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

A. PREZBITERIUM

1. Delikatne usunięcie warstwy malarskiej z powierzchni szpachli gipsowej.
2. Zdezynfekowanie ścian preparatem grzybobójczym.
3. Naprawa miejsc najsilniej spękanych – w miarę potrzeby delikatne poszerzenie spękań i wypełnienie zaprawą wapienną (np. Kabe Mineralit Restauro W 8) lub mineralną zaprawą szpachlową (np. Kabe Kombi Finisz G5).
4. Ewentualne wyrównanie powierzchni szpachlówką gipsową lub wapienną.
5. Zagruntowanie powierzchni – zgodnie z zaleceniami producenta stosowanej farby – współczesne farby krzemianowe można stosować na podłoże gipsowe, jednak należy je odpowiednio przygotować.
6. Położenie warstwy malarskiej z zastosowaniem farby krzemianowej, np. Caparol Sylitol Bio Innefarbe, Keim Optil lub dyspersyjno-krzemianowej Kabe Aquatex (w tym przypadku gruntowanie nie jest konieczne) w kolorze:

- **jasnougrowym** zbliżonym do **NCS S 1510-Y20R** na ścianie ołtarzowej oraz ścianie tęczowej
- **kremowym**, zbliżonym do **NCS S 1505-Y20R** na sklepieniu i ścianach bocznych prezbiterium.

B. ŚCIANY W NAWIE GŁÓWNEJ I W NAWACH BOCZNYCH

1. Odkurzenie, a następnie zmycie ścian z dodatkiem przeznaczonych do tego celu detergentów.
2. Dezynfekcja preparatem grzybobójczym – w miarę potrzeby.
3. Naprawa miejsc najsilniej spękanych – w miarę potrzeby delikatne poszerzenie spękań i wypełnienie zaprawą wapienną (np. Kabe Mineralit Restauro W 8) lub mineralną zaprawą szpachlową (np. Kabe Kombi Finisz G5).
4. Zagruntowanie powierzchni ścian – w miarę potrzeby z zastosowaniem gruntu krzemianowego, np. Sylitol® RapidGrund 111 lub równoważnym.
5. Pomalowanie ścian z zastosowaniem farby na bazie spoiwa krzemianowego, np. Sylitol Bio Innenfarbe, Keim Optil lub dyspersyjno-krzemianowej Kabe Aquatex w kolorze **przełamanej bieli**, zbliżonym do **NCS S 1002-Y**.

C. DREWNIANA BALUSTRADA EMPORY ORAZ SCHODÓW

1. Oczyszczenie powierzchni mazerowanych z wtórnych powłok malarskich, odsłonięcie oryginalnego opracowania.
2. Uzupełnienie ubytków drewna – fleki z drewna analogicznego gatunku, kity emulsyjne.
3. Uzupełnienie drobnych ubytków warstwy malarskiej w partiach mazerowanych przeznaczonych do ekspozycji.
4. Wykonanie rekonstrukcji na elementach, gdzie mazerunek jest uszkodzony (np. na fragmentach ramy lub na całej płycinie). W celu uzyskania efektu maksymalnie zbliżonego do partii oryginalnych należy zastosować analogiczny odcień podkładu i warstwy zewnętrznej oraz zgodną z oryginałem formę usłojenia.
5. Polakierowanie powierzchni (np. lakierem nitrocelulozowym, który najprawdopodobniej zastosowano pierwotnie).

Kolory określono w oparciu o Natural Color System (NCS), jednak ze względu na to, iż jest to drukowany, mało precyzyjny wzornik (zwłaszcza w przypadku farb elewacyjnych), służy przede wszystkim orientacyjnemu przybliżeniu koloru osobie czytającej dokumentację. W trakcie prac konserwatorskich zaleca się wybór ostatecznego odcienia w oparciu o wzorniki przygotowane przez producentów stosowanych materiałów.

Przed położeniem powłok malarskich należy wykonać próby kolorystyczne na fragmencie ściany.